

ASISTENȚĂ JURIDICĂ ÎN MOLDOVA

Notă informativă

Grupul de lucru pentru protecție

Forumul de coordonare a refugiaților din Moldova

INFORMAȚII GENERALE

Războiul care a rezultat în urma invaziei pe scară largă a Ucrainei de către Rusia în februarie 2022 a dus la cea mai mare dislocare a populației din Europa de la cel de-al Doilea Război Mondial încoace. Republica Moldova (denumită în continuare „Moldova”) a fost o destinație principală pentru cei care au fugit din calea războiului, cu peste un milion de treceri de frontieră dinspre Ucraina și peste 118 000 de refugiați rămași în Moldova până la sfârșitul lunii aprilie 2024.

Refugiații se confruntă adesea cu obstacole juridice în țările de azil, indiferent de angajamentul țării gazdă față de drepturile omului și protecția refugiaților în temeiul dreptului internațional și național. Dislocarea perturbă viețile, lăsând oamenii fără documente de baza și împiedicându-le accesul la servicii și drepturi. Necunoașterea sistemului juridic al țării gazdă, precum și diferențele de limbă, fac dificilă pentru persoanele strămutate înțelegerea drepturilor lor și obținerea de asistență juridică. Aceste probleme agravează circumstanțele lor deja dificile, evidențiind necesitatea unei asistențe juridice cuprinzătoare, coordonate și accesibile.

Guvernul Republicii Moldova (guvern) a dat dovadă de spirit de inițiativă în ceea ce privește răspunsul la nevoile celor care fug de războiul din Ucraina, cu sprijinul unor eforturi umanitare internaționale și locale substanțiale. Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) oferă sprijin, finanțat de stat, multor refugiați aflați pe teritoriul țării în diferite probleme juridice. În decembrie 2023, Republica Moldova a semnat Declarația de la Tbilisi privind accesul la asistență juridică garantată de stat pentru populațiile dislocate forțat, alăturându-se Armeniei, Georgiei și Ucrainei, care subliniază rolul important jucat de furnizorii de asistență juridică de stat pentru cei care sunt dislocați forțat. Partenerii de asistență juridică pentru răspunsul la situația refugiaților din Republica Moldova completează această activitate.

ȘEDEREA LEGALĂ ȘI ACCESUL LA PROTECȚIA INTERNAȚIONALĂ

Una dintre nevoile juridice primare ale persoanelor dislocate din Ucraina este accesul la un statut juridic sigur în Moldova. La mijlocul lunii ianuarie 2023, guvernul a aprobat acordarea protecției temporare (PT) (HG nr. 21/2023) cetățenilor ucraineni și membrilor de familie ai

acestora care au fost strămutați din Ucraina, precum și apatrizilor și resortisanților țărilor terțe cărora li s-a acordat protecție internațională în Ucraina, începând cu 1 martie 2023. Inițial a fost acordată pentru un an, PT a fost prelungită la sfârșitul lunii februarie 2024 pentru încă un an, până la 1 martie 2025, cu modificarea și extinderea unor drepturi și obligații ale beneficiarilor de PT.

Până la 27 mai 2024, 48 000 de persoane au primit PT în Republica Moldova. În plus, peste 6.900 de ucraineni au primit permise de ședere, fie permanente sau temporare, iar peste 2.000 de ucraineni se aflau în sistemul de azil, fie ca solicitanți de azil, fie ca persoane cărora li s-a acordat statutul de refugiat sau protecție umanitară.

CDA: Alexandr Covdii / CDA

Actorii din domeniul asistenței juridice s-au implicat în eforturile de consiliere legate de regimul de PT, precum și în sprijinirea refugiaților în procesul de înregistrare pentru PT. Recunoscând provocările cu care se confruntă familiile, partenerii de asistență juridică au oferit asistență pentru preînscriserea online pentru PT, precum și sprijin pentru transport și servicii de însoțire la birourile Inspectoratului General pentru Migrație (IGM) pentru înregistrarea în persoană. Au fost organizate târguri de PT în diferite regiuni ale Republicii Moldova, la care au participat parteneri juridici și alte persoane pentru a sensibiliza publicul cu privire la PT, pentru a răspunde la întrebările refugiaților și pentru a oferi asistență la preînscrisere. IGM și funcționarii locali au participat, de asemenea, la aceste târguri, oferind informații și sprijin.

În timp ce PT a fost principala formă de statut juridic pentru persoanele dislocate din Ucraina, atât ucrainenii, cât și cei care nu sunt ucraineni și care se tem de pericole în țara lor de origine, pot solicita, de asemenea, azil în Republica Moldova. Principalele forme de protecție internațională disponibile includ statutul de refugiat, protecția umanitară^[1], și statutul de apatrid. În 2023, peste 4.000 de persoane au solicitat azil, majoritatea fiind cetățeni ucraineni, dar și cetățeni din Federația Rusă, Siria, Tadjikistan și alte țări. De asemenea, peste 100 de persoane au solicitat statutul de apatrid în 2023. Furnizorii de asistență juridică din Moldova oferă consiliere juridică și reprezentare juridică persoanelor care solicită protecție internațională, atât la nivel administrativ, cât și în instanțe, precum și asistență în obținerea actelor de stare civilă necesare pentru a dovedi cetățenia moldovenească.

ASIGURAREA ȘEDERII ȘI DREPTUL LA O LOCUINȚĂ ADECVATĂ

Accesul la o locuință adecvată rămâne un obiectiv important în cadrul răspunsului pentru refugiați, în special având în vedere diferitele modalități de găzduire a refugiaților din Moldova, de la centrele de cazare pentru refugiați (CCR), la familii gazdă și chirii private. Există provocări importante în ceea ce privește asigurarea securității locative, a unor condiții adecvate de trai și a accesului nediscriminatoriu la piața de închirieri imobiliare.

[1] Statutul de refugiat este disponibil pentru cei care au o teamă bine întemeiată de persecuție din cauza unui motiv protejat, în timp ce protecția umanitară este disponibilă pentru cei pentru care există motive serioase și substanțiale de a crede că, dacă s-ar întoarce în țara de origine, s-ar confrunța cu un risc real de a suferi vătămări grave, în special pedepse corporale, tortură și violență generalizată în cadrul unui conflict armat internațional sau intern.

În cazul refugiaților care închiriază apartamente și case, mulți dintre ei nu au contracte de închiriere oficiale, ceea ce îi expun la riscul de neînțelegeri, de manipulare și, eventual, de evacuare. Unii refugiați, de exemplu în Chișinău și în nord, au raportat că trăiesc în condiții precare.[2] Mulți refugiați ucraineni, în special de etnie romă, au raportat, de asemenea, discriminare pe piața imobiliară pe bază de naționalitate sau de apartenență etnică. Închiderea recentă a mai multor CCR de către guvern, ca parte a procesului de consolidare, a evidențiat unele dintre aceste probleme, mulți refugiați fiind nevoiți să se mute în locuințe private.

Pentru a reduce riscurile cu care se confruntă refugiații aflați într-o situație economică precară, este necesar un sprijin juridic cuprinzător pentru a se asigura că drepturile lor legale sunt respectate. Recunoscând diversele situații de trai ale persoanelor strămutate, actorii din domeniul asistenței juridice au furnizat informații importante refugiaților și altor persoane cu privire la drepturile, beneficiile și obligațiile chiriașilor. În plus, aceștia au ajutat în mod activ la elaborarea contractelor de închiriere, consolidând securitatea juridică pentru cei care locuiesc în spații închiriate în mod privat.

DOCUMENTE ȘI SERVICII

Modificarea hotărârii guvernului privind PT prevede, anumite restricții în ceea ce privește accesul pe teritoriu. Documentele expirate nu mai sunt valabile pentru a intra în Republica Moldova din Ucraina, iar cei care dețin pașapoarte interne/carte de identitate națională, spre deosebire de pașapoartele biometrice, pot beneficia de o singură intrare/ieșire din/spre Ucraina. Potrivit monitorizării protecției efectuate de UNHCR, aproximativ 9% din familii au un membru de familie care nu are documente, 74% dintre aceștia au declarat că nu dețin pașapoarte biometrice sau că acestea sunt expirate.

Până recent, unele documente ucrainene importante, în special pașapoartele biometrice și titlu de călătorie, puteau fi obținute de la oficiile consulare din Chișinău și Bălți. Cu toate acestea, la 23 aprilie 2024, Ministerul Afacerilor Externe al Ucrainei a dat instrucțiuni consulatelor din străinătate să suspende temporar serviciile consulare pentru bărbații ucraineni aflați la vârsta de recrutare.[3] Deși serviciile au fost reluate de atunci, acești bărbați pot acum să obțină pașapoarte biometrice noi sau reînnoite doar în Ucraina, ceea ce mulți nu doresc să facă. Pentru alte documente, cum ar fi pașapoartele naționale și permisele de conducere, ucrainenii au fost nevoiți fie să se întoarcă în Ucraina, fie să călătorească în alte țări, cum ar fi Polonia sau Republica Cehă, unde se află sucursale ale întreprinderii de stat ucrainene „Document”. Acest lucru nu numai că îi expune la riscuri, dar le impune și o povară financiară suplimentară.

Guvernul Ucrainei a instituit platforma Diia pentru a le permite cetățenilor ucraineni să acceseze o varietate de servicii guvernamentale, inclusiv documente și cereri de despăgubire pentru locuințe deteriorate/distruse și alte beneficii, cum ar fi pensiile. Cu toate acestea, refugiații ucraineni din Republica Moldova, în special refugiații mai în vârstă și cei cu dizabilități, au raportat dificultăți în accesare a platformei Diia din cauza constrângerilor legate de documentație, a lipsei de acces la dispozitive digitale și la internet și a competențelor limitate de alfabetizare digitală. Diia necesită o semnătură electronică sau un pașaport biometric pentru înregistrare, pe care unii refugiați ucraineni nu le au.

[2] Potrivit unei evaluări a pieței locative realizate de REACH în ianuarie 2024, 5% dintre respondenții din Chișinău și 2% din Bălți au declarat că locuiesc în condiții precare, definite ca fiind o locuință inadecvată, cu deteriorări vizibile ale construcției și condiții de trai inconfortabile și posibil nesănătoase și periculoase. A se vedea <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106226>, la 30.

[3] Această instrucțiune a fost dată în urma revizuirii legilor ucrainene privind recrutarea, care urmează să intre în vigoare la 17 mai 2024. Conform acestor revizui, bărbații ucraineni cu vârste cuprinse între 18 și 60 de ani trebuie să aibă carnetele militare valabile și actualizate pentru a solicita serviciile Întreprinderii de Stat „Document” pentru eliberarea de documente personale (servicii consulare accelerate/mobile).

Actorii din domeniul asistenței juridice au sprijinit refugiații ucraineni să obțină documente importante prin intermediul serviciilor consulare și al platformei Diia. Recunoscând limitările legate de obținerea de documente ucrainene exclusiv de la oficiile consulare, furnizorii de asistență juridică au oferit, de asemenea, sprijin financiar unic pentru a acoperi costurile de obținere a documentelor și a serviciilor de însoțire. Alte inițiative includ angajarea organizațiilor sau a colegilor de asistență juridică din Ucraina și colaborarea pentru gestionarea comună a cazurilor.

ANGAJARE

Accesul la un loc de muncă este esențial pentru incluziunea economică a refugiaților. Un sondaj recent realizat de Consiliul norvegian pentru refugiați (NRC) a arătat că 43% dintre respondenții angajați nu aveau contracte de muncă oficiale. Monitorizarea protecției de către UNHCR indică cifre și mai mici, 23% dintre aceștia neavând contracte oficiale. Acest lucru are ramificații potențial importante pentru securitatea locurilor de muncă și pentru drepturile de muncă.

În ceea ce privește activitățile antreprenoriale, refugiații întâmpină dificultăți în lansarea afacerilor, în special atunci când vine vorba de înregistrarea acestor întreprinderi. De exemplu, legea privind antreprenoriatul, în special „patenta”, nu se extinde la beneficiarii PT. Prin urmare, refugiații trebuie să se conformeze unor procese mai complicate și mai birocratice, nu numai în ceea ce privește înregistrarea afacerii, ci și în ceea ce privește respectarea obligațiilor fiscale, ceea ce împiedică incluziunea lor economică și autonomă. Organizațiile de asistență juridică au oferit asistență în ceea ce privește înregistrarea afacerilor și au pledat pentru ca titularii de PT să fie eligibili pentru „patenta”.

RECOMANDĂRI

Către Guvernul Republicii Moldova

- Asigurarea unei comunicări continue cu privire la prelungirea PT și a drepturilor asociate pentru refugiați, astfel încât să se asigure stabilitatea și accesul la serviciile de bază.
- Alinierea reglementărilor Republicii Moldova la standardele UE prin luarea în considerare a unei posibile prelungiri a PT până la trei ani, în loc de doi ani în prezent.
- Începerea planificării unui statut juridic și a drepturilor aferente regimului post-PT.
- Asigurarea unor actualizări periodice cu autoritățile guvernamentale la nivel național și local cu privire la modificările legislative legate de persoanele strămutate din Ucraina.
- Prolungirea eliberării de licențe de întreprinzător „patenta” pentru beneficiarii PT pentru a facilita integrarea și autonomia.

Către Guvernul Ucrainei

- Asigurarea accesului la toate documentele naționale importante pentru cetățenii ucraineni la consulatele din străinătate, inclusiv prin înființarea unei filiale a Întreprinderii de Stat „Document” în Republica Moldova.
- Desfășurarea de echipe mobile pentru a facilita solicitarea pensiilor și a altor prestații sociale în Republica Moldova.

Pentru actorii umanitari și organizațiile locale ale societății civile

- Îmbunătățirea coordonării între organizațiile de asistență juridică care își desfășoară activitatea pe întreg teritoriul Republicii Moldova pentru a eficientiza serviciile pentru populațiile dislocate.
- Monitorizarea și acordarea asistenței organizațiilor fără caracter juridic care furnizează informații privind șederea legală și subiecte conexe pentru a asigura acuratețea și fiabilitatea serviciilor furnizate.

- Elaborarea inițiativelor de promovare a formalizării contractelor de muncă pentru lucrătorii dislocați, asigurând securitatea locului de muncă și drepturile de muncă.
- Promovarea incluziunii digitale a persoanelor în vârstă și a persoanelor cu dizabilități prin accesul la învățarea digitală și prin conceperea serviciilor digitale adaptate vârstei și dizabilității, asigurând în același timp accesul personal la serviciile publice.
- Instituirea unui mecanism de monitorizare care să evalueze periodic condițiile de trai ale refugiaților în diferite tipuri de locuințe, punând accentul pe asigurarea respectării standardelor de trai, pe identificarea problemelor legate de lipsa documentelor și pe documentarea neînțelegerilor sau a amenințărilor cu evacuarea.

ISTORII

Istoriile de interes uman joacă un rol crucial în cadrul de responsabilitate al organizațiilor umanitare, ajutând la evaluarea calității și impactului eforturilor acestora.

Elena - Obținerea statutului juridic în Moldova

Elena, originară din Cerkasî, Ucraina, a găsit alinare și asistență în Chișinău, Republica Moldova, după ce a fugit de război. În aprilie 2023, ea a depus o cerere de PT cu sprijinul lui Octavian, un avocat moldovean care activează în cadrul NRC, pe care l-a întâlnit la un centru de cazare pentru refugiați. Având deficiențe de vedere, Elena s-a adresat lui Octavian pentru a primi asistență cu privire la cererea online pentru PT. Sprijinul lui Octavian s-a extins și la însoțirea Elenei la programarea pentru înregistrare la IGM.

NRC: Michele Carezis/NRC

Confruntându-se cu provocări din cauza deficienței sale de vedere, Octavian s-a asigurat că dosarul Elenei a fost soluționat în timp util și cu respectarea demnității acesteia, fără prelungiri sau amânări.

Elena și-a exprimat recunoștința, declarând: „M-am simțit protejată și sprijinită”.

Accesarea documentelor din Ucraina

În timpul unei discuții în cadrul unui focus-grup care a abordat provocările legate de PT în Moldova, echipa de asistență juridică a DRC Moldova a primit o cerere din partea unui refugiat din Făleşti. Fiul refugiatului avea nevoie de un certificat de cazier judiciar, care nu putea fi obținut în Moldova, dar care era esențial pentru continuarea studiilor sale.

Personalul de asistență juridică al DRC Moldova a rezolvat cu succes această problemă prin utilizarea accesului la platforma Diia prin intermediul comunicațiilor de proximitate. Aceștia au accesat pagina Diia a refugiatului folosind pașaportul biometric al acestuia. În rezultat, acesta a obținut atât un cazier juridic general, cât și unul detaliat, pe care l-a prezentat apoi autorităților relevante.

Această intervenție nu doar că a facilitat accesul la documentația necesară în scopuri educaționale, ci a scutit beneficiarul de riscurile suplimentare asociate cu călătoria în Ucraina. Această poveste de succes evidențiază utilizarea eficientă a tehnologiei și a expertizei juridice de către DRC Moldova în asistarea beneficiarilor și atenuarea potențialelor riscuri de protecție.

DRC: Danylo Nedvetskyi/DRC

Persoane de contact

Andrew Painter, Coordonator de sector, Ofițer superior de protecție al UNHCR, painter@unhcr.org

Carolina Cazaciuc, Copreședinte de sector, Oficiul Ombudsmanului, carolina.cazaciuc@ombudsman.md

Jude Halaseh, Specialist în programe juridice, NRC, jude.halaseh@nrc.no

Danylo Nedvetskyi, Lider de proiect - Analist juridic, DRC, danylo.nedvetskyi@drc.ngo

Oleg Palli, Director executiv, CDA, oleg.pallii@cda.md